પ્રજ્ઞા

નવસંસ્કરણ શિક્ષક તાલીમ

શિક્ષણનો અધિકાર

સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સૌ ભણે, સૌ આગળ વધે

ગુજરાત પ્રારંભિક શિક્ષણ પરિષદ
સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સેક્ટર-૧૭, ગાંધીનગર

પ્રેરણા

શ્રી મુકેશ કુમાર (IAS)
સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર, એસએસએ,
અને કમિશનર પ્રા. શિક્ષણ અને મ. ભોજન
ગુજરાત

શ્રી એ. એમ. શર્મા (GAS)
એડી. સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર
સર્વ શિક્ષા અભિયાન,
ગુજરાત

માર્ગદર્શન

શ્રી દિનેશભાઈ દેસાઈ
કન્વીનર
ક્વોલીટી એન્હાન્સમેન્ટ સેલ,
સર્વ શિક્ષા અભિયાન,
ગુજરાત

શ્રી જે. એલ. દાસા
ઓઆઈસી-ટીટી
સર્વ શિક્ષા અભિયાન,
ગુજરાત

શ્રી હરેશભાઈ ચૌધરી
અભ્યાસક્રમ કો-ઓર્ડીનેટર,
જી.સી.ઈ.આર.ટી.
ગાંધીનગર

સંકલન

શ્રી પિયુષભાઈ સુથાર
પેડાગોજી કો-ઓર્ડીનેટર,
ક્યૂઈસેલ, એસએસએ.

શ્રી પ્રકાશભાઈ સુથાર
પેડાગોજી કો-ઓર્ડીનેટર,
ક્યૂઈસેલ, એસએસએ.

લેખન (સ્ટેટ કોર ટીમ)

કેતનભાઈ ડી. વ્યાસ	કાશીચંદ્ર પરમાર	રોહિત હરિયાણી
ડૉ. ભીખુભાઈ વેગડા	પરેશભાઈ દલસાણિયા	મેહુલભાઈ સુથાર
ભાવેશભાઈ પંડ્યા	દિનેશભાઈ પ્રજાપતિ	હર્ષવર્ધનસિંહ જાડેજા
રાકેશભાઈ પટેલ	ચંદ્રકાન્તભાઈ પરમાર	યોગેન્દ્રસિંહ રાઠોડ
નીતાબેન ઉપાધ્યાય	જસ્મીનભાઈ જાની	પંચાલ નિપાબેન
હરજીભાઈ પ્રજાપતિ	મહાસુખભાઈ બારૈયા	સહદેવસિંહ પરમાર
જયેશભાઈ એન. પટેલ	મહેશભાઈ માદલિયા	નામદેવભાઈ રાઉત
સુચિતભાઈ પ્રજાપતિ	કેતનભાઈ દિક્ષિત	જીજ્ઞાસાબેન ભંડારી
રાજેશભાઈ પટેલ	જોષી નીરૂકુમાર	હિતેન્દ્રભાઈ પરમાર
સંજયભાઈ પંડ્યા	હસમુખભાઈ પરમાર	સતીષભાઈ દરજી
અશોકભાઈ પરમાર	દેવદાસભાઈ અગ્રાવત	ભારતભાઈ પટેલ
રાધાબેન યાદવ	જેનીશભાઈ સાપરિયા	ભરતભાઈ પરમાર
રેવાભાઈ પ્રજાપતિ	ભરતભાઈ તાવિયાડ	રેવાભાઈ રાઠોડ
હિતેશભાઈ નાયક	ભાવિનભાઈ જોષી	વિમલભાઈ નકુમ
નિલેશભાઈ અપારનાથી	શૈલેષભાઈ માહલા	અમિતભાઈ ગામીત
રાકેશભાઈ પરમાર	નિયાતઅલી સૈયદ	યાકુબભાઈ ગામીત
નિલેશભાઈ નાથાણી	ભાવેશભાઈ કાછિયા	હિંમતભાઈ માલવિયા
મેહુલભાઈ સુથાર	હર્ષદભાઈ શ્રીમાળી	મુકેશભાઈ પટેલ
યોગેશભાઈ મહેતા	રાજેશભાઈ આચાર્ય	રાજેશભાઈ પરમાર
રાકેશભાઈ પટેલ	ઉર્વીબેન ભટ્ટ	હરદેવ રાણા
રણછોડજી જાડેજા	વણભાઈ સુથાર	રમેશભાઈ પટેલ
કાશીનાથ જાદવ	મિનેશભાઈ પંચાલ	પરમાર સહદેવ
નરેશભાઈ જોષી	રાજેશભાઈ નાયક	હિતેન્દ્રભાઈ રાઠોડ
પરેશભાઈ ચૌહાણ	અશોકભાઈ ખૂંટ	કિરણભાઈ સોલંકી
અલ્કેશભાઈ છાયા	મુકેશભાઈ શર્મા	શીતલબેન પટેલ

પ્રસ્તાવના :

જૂન-2010થી શરૂ થયેલ પ્રજ્ઞા અભિગમ, આગામી જૂન-2013થી રાજ્યની 7,500 ઉપરાંત શાળાઓમાં વિસ્તરી રહ્યો છે. સાથો-સાથ 'RTE-2009'નું વાસ્તવિક અમલીકરણ પણ થવા જઈ રહ્યું છે ત્યારે, પ્રજ્ઞા અભિગમ 'RTE-2009'ના યથાર્થ પ્રતિબિંબ સાથે સર્વવ્યાપક અને સર્વ સ્વીકૃત બની રહ્યો છે.

સમગ્ર દેશમાં પ્રજ્ઞા અભિગમ - ABL (Activiti base learning)ના અસરકારક મોડેલ તરીકે લેખાઈ રહ્યો છે. આ અભિગમ આધારે બાળકને વ્યક્તિગત શિક્ષણ, વિષય શિક્ષક સાથેનું શિક્ષણ અને ગતિ આધારિત શિક્ષણ મળી રહ્યું છે. તે અત્યંત મહત્ત્વની બાબત બની રહી છે.

પ્રજ્ઞા અભિગમમાં વર્ગશિક્ષકની સજ્જતા સાથે તેમના માર્ગદર્શકની સજ્જતા વધુ હોય તે અનિવાર્ય બાબત છે. અહીં વર્ગખંડમાં કાર્યરત શિક્ષક, બાળક તથા તેમને ક્લાસરૂમ મેનેજમેન્ટ અને પ્રોસેસમાં કેવી રીતે મદદ કરી શકાય તેવા વિષયોની બાબતો મૂકાઈ છે.

આશા છે, હેન્ડહોલ્ડિંગમાં કાર્યરત સી.આર.સી., બી.આર.પી. અને બી.આર.સી. કો-ઓર્ડિનેટર્સ, ડાયટ લેક્ચરર અને કેળવણી નિરીક્ષકશ્રીઓ તાલીમ સામગ્રીના માધ્યમથી વધુ અસરકારક રીતે પ્રજ્ઞા વર્ગખંડમાં પ્રસ્તુત થઈ શકશે.

મુકેશ કુમાર (IAS)
સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર, એસએસએ. અને
કમિશનર પ્રા. શિક્ષણ અને મ.ભોજન

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિગત	પાન નં.
1.	પ્રિ-ટેસ્ટ	1
2.	RTE અને પ્રજ્ઞા અભિગમ	5
3.	સ્થાનિક પર્યાવરણ અને પ્રજ્ઞા સામગ્રી	10
4.	TLM	11
5.	પ્રજ્ઞામાં આગવું-અનોખું	15
6.	પ્રોફાઈલ પોર્ટફોલિયો	18
7.	SCE અને પ્રજ્ઞા	23
8.	સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ	26
9.	વર્ગખંડ વ્યવસ્થાપન	28
10.	હિન્દી	30
11.	પ્રજ્ઞા અંતર્ગત નાવિન્યપૂર્ણ કાર્ય	35

પી.પી.ટી.	જૂથ કાર્ય	જૂથ ચર્ચા	સાહિત્યનિદર્શન	લેખન
વીડીયો ક્લીપીંગ	રમત	વાંચન	પ્રવૃત્તિ	સમય

1. પ્રિ-ટેસ્ટ

અગાઉના વર્ષે આપણે બધાયે ભેગા મળીને પ્રજ્ઞાવર્ગને સફ્ળ બનાવવા માટે પ્રયત્ન કર્યા અને તેના ઘણા સારા પરિણામો આપણને મળ્યા. આ માટે આપણે જૂથકાર્ય, સહપાઠી શિક્ષણ, સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ, સતત મૂલ્યાંકન, ઉપચાર કાર્ય, અધ્યયન સામગ્રી નિર્માણ વગેરે જેવા અનેક પ્રયત્નો કર્યા. હવે આ વર્ષ આપણે આપણા પ્રજ્ઞા વર્ગની ગુણવત્તા વધુ સારી થાય તે માટે શું કરવું જોઈએ, તેની ચર્ચા કરવા માટે ભેગા થયા છીએ. આ પૂર્વે આપણે કેટલા સજ્જ છીએ તે ચકાસી લેવું જોઈએ. તો તે માટે નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ નોંધીએ.

1. નીચેનામાંથી કઈ વસ્તુ કાયમી મૂલ્યાંકનનો ભાગ નથી ? ☐

(A) સ્લેટ

(B) વિદ્યાર્થી પ્રગતિમાપન રજિસ્ટર

(C) પોર્ટફોલિયો

2. જૂથ કાર્ય એટલે શું ? ☐

(A) વિદ્યાર્થીઓનું જૂથમાં બેસવું.

(B) એક વિદ્યાર્થી બીજા વિદ્યાર્થીને શીખવે.

(C) એક જ હેતુ સિદ્ધ કરવા બધા કાર્ય કરે.

3. નિદાનનો હેતુ શું છે ? ☐

(A) વિદ્યાર્થીની ભૂલો શોધવી.

(B) શીખવામાં ક્યાં મુશ્કેલી છે-તે શોધવું.

(C) વિદ્યાર્થીની કસોટી કરવી.

4. બાળક માટે આપણે શું માણીએ છીએ ? ☐

(A) ભીની માટી છે.

(B) કુમળો છોડ છે.

(C) કોરી સ્લેટ છે.

5. છાબડીની સંખ્યા છ શા માટે છે ? ☐

(A) અધ્યયન અધ્યાપનના તબક્કા.

(B) છ જૂથમાં બેસવાની વ્યવસ્થા.

(C) દરેક જૂથમાં સરખી સંખ્યા રાખતા.

6. સહપાઠી શિક્ષણ એટલે શું ? ☐

(A) એક વિદ્યાર્થી બીજા વિદ્યાર્થીની મદદથી શીખે.

(B) એક વિદ્યાર્થી બીજા વિદ્યાર્થીની પ્રવૃત્તિ કરી આપે.

(C) એક વિદ્યાર્થી બીજા વિદ્યાર્થીની કસોટી લખી આપે.

7. કયા નંબરની છાબડીમાં સહપાઠી શિક્ષણ ન થાય ? ☐

(A) 3

(B) 4

(C) 6

8. જૂથ નંબર 1માં ત્રણ અલગ-અલગ કાર્ડવાળા વિદ્યાર્થીઓ બેઠા છે તેમાંથી કયા કાર્ડવાળા વિદ્યાર્થીને પહેલા સમજાવવાથી ફાયદો થશે ? ☐

(A) ગુણાકાર

(B) સરવાળો

(C) ભાગાકાર

9. ખૂબ ઝડપથી આગળ વધતા વિદ્યાર્થીનું નિયમન કરવા હું શું કરું ? ☐

(A) તેને સહપાથી શિક્ષણ માટે જૂથ 3 કે 4માં બેસાડવો.

(B) તેની પ્રતિભા સંતોષાય તેવા આપણા વિષયના કાર્યો સોંપવા.

(C) એકનું એક કાર્ડ વાંચનાર કરાવવું.

10. પ્રોફાઈલ ક્યારે ભરવી જોઈએ ? ☐

(A) શાળાના પહેલા દિવસે.

(B) ગુણોત્સવ/શાળા તપાસણી પહેલા.

(C) આખા વર્ષ દરમિયાન.

•

2. આર.ટી.ઈ. અને પ્રજ્ઞા અભિગમ

6 થી 14 વર્ષના દરેક બાળકને મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણને અધિકાર મળેલ છે. એટલે કે ભણવાની ઉંમરે બાળક પ્રાથમિક શાળામાં હોય. અહીં બાળક શાળામાં હોવું પૂરતું નથી પણ તે શાળામાં ગુણવત્તાસભર શિક્ષણ મેળવે તે પણ એટલું જ જરૂરી છે. આપ શિક્ષણના અધિકાર (2001)થી પરિચિત હશો ! ચાલો આપણે ચર્ચા કરીએ કે બાળકના મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણ માટે તેમ જ તેના ગુણવત્તાસભર શિક્ષણ માટે શું-શું કરી શકાય.

- **કેસ સ્ટડી વાંચો અને ચર્ચા કરો :**

મિનાજ પાટણ શહેરની ગુમડા મસ્જિદ પ્રાથમિક કન્યા શાળામાં ધોરણ-2 (બે)માં અભ્યાસ કરે છે. મિનાજના પિતા ઈંટવાડે મજૂરી કામ જાય છે. દિવાળી પછીના ચાર માસ માટે મિનાજનું સમગ્ર કુટુંબ ઈંટોના મજૂરી કામે બહારગામ જાય છે. મિનાજને પણ પિતાની સાથે જવાનું થાય છે. તેને માઈગ્રેશન કાર્ડ આપવામાં આવે છે. મિનાજનું કુટુંબ જ્યાં મજૂરીકામ કરે છે ત્યાં નજીકમાં શાળા નથી. ત્રણ કિલોમીટર દૂર આવેલી શાળામાં મિનાજને દરરોજ ભણવા જવું શક્ય બનતું નથી. ચાર માસ પછી મિનાજને દરરોજ ભણવા જવું શક્ય બનતું નથી. ચાર માસ પછી મિનાજનું કુટુંબ શહેરમાં પરત આવે છે. મિનાજ પુનઃ પોતાની શાળામાં ભણવા આવે છે. હવે મિનાજના વર્ગશિક્ષક તેના છૂટી ગયેલ શિક્ષણ માટે શું કરશે અથવા શું કરી શકાય. વિચારો.

1. ____________________
2. ____________________
3. ____________________
4. ____________________
5. ____________________

આપે આ એક સમસ્યા વિશે જાણ્યું. આવી અનેક સમસ્યાઓ વર્ગશિક્ષકમાં આપણી સામે આવતી હોય છે. આપણે જાણીએ છીએ કે બાળકને તેના રસ-રુચિ અનુસાર શિક્ષણ આપવામાં આવે. તેની વય અને કક્ષા અનુસાર શિક્ષણ આપવામાં આવે, તેની શીખવાની ગતિએ શિક્ષણ આપવામાં આવે તો શિક્ષણ ગુણવત્તા સભર અને જીવંત બને છે. પ્રજ્ઞા અભિગમનથી વર્ગખંડ શિક્ષણકાર્ય કરતી વખતે આપને આમ સંખ્યાબંધ અનુભવો થયા હશે. ચાલો આપણે નીચેના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરીએ.

1. બાળકની વયકક્ષા અનુસાર બેઠક વ્યવસ્થા કેવી રીતે કરો છો ?

____

____

____

____

2. બાળક સહાધ્યાયી પાસેથી શીખે છે ? કેવી રીતે ?

3. શીખતી વખતે બાળકમાં કચાશ રહી જાય તો તેનું નિદાન કેવી રીતે કરો છો ?

4. નિદાનાત્મક ઉપચારાત્મક કાર્ય બાદ પુનઃ નિદાન કાર્ય કરો છો ? કેવી રીતે ?

5. બાળક જે શીખે છે તેનું દૃઢીકરણ કેવી રીતે કરો છો ?

6. બાળકને શીખવવાની પ્રક્રિયામાં મહાવરાની તક કેવી રીતે આપો છો ?

7. **શાળાકીય મૂલ્યાંકન સંદર્ભમાં બાળકને કોઈ એક એકમ (માઈલસ્ટોન) શીખવ્યા બાદ તેનું મૂલ્યાંકન કેવી રીતે કરો છો ?**

ઉપરોક્ત પ્રશ્નોની ચર્ચા બાદ આપણે વર્ગખંડ શિક્ષણ વ્યવહારના બે-એક ક્ષેત્રોની ચર્ચા કરીએ.

1. નિદાનાત્મક ઉપચાર :

- બાજુમાં એક બાળકની સ્વ-અધ્યયનપોથી લેખનકાર્યનો નમૂનો આપવામાં આવેલ છે. તે જૂઓ અને નીચેના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરો.
- વિષય - ગુજરાતી ધો. 2
- એકમ : માઈલસ્ટોન - 14 જોડાઅક્ષરોની ઓળખ.

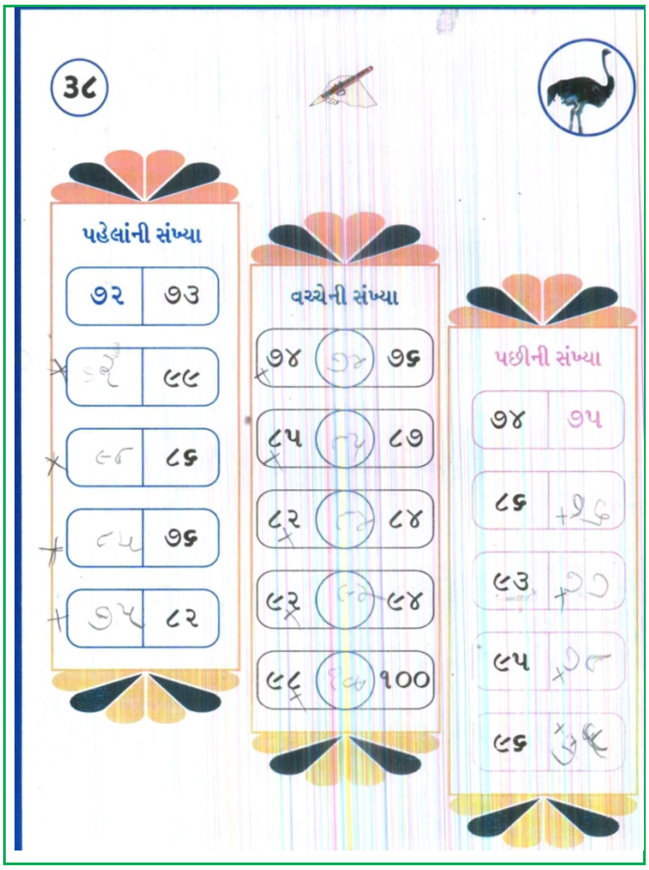

1. **બાળકને સ્વઅધ્યયનપોથીમાં કઈ બાબતનું લેખનકાર્ય કરવાનું હતું ?**

2. **વિદ્યાર્થી સ્વઅધ્યયન કાર્યમાં કઈ ઊણપ રહેવા પામી છે ?**

3. આ ઉણપ દૂર કરવા કેવી રીતે ઉપચારાત્મક કાર્ય કરશો ?

____

____

____

____

____

4. તમે કરેલ ઉપચારાત્મક કાર્ય પછી પુનઃ નિદાનાત્મક ઉપચારાત્મક કાર્ય કેવી રીતે કરશો ?

____

____

____

____

____

2. સતત સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન :

- બાજુમાં મૂલ્યાંકન કાર્ડના આધારે બાળકે કરેલ સ્વઅધ્યયન કાર્યનો નમૂનો આપેલ છે. તે જુઓ અને પ્રશ્નોની ચર્ચા કરો.

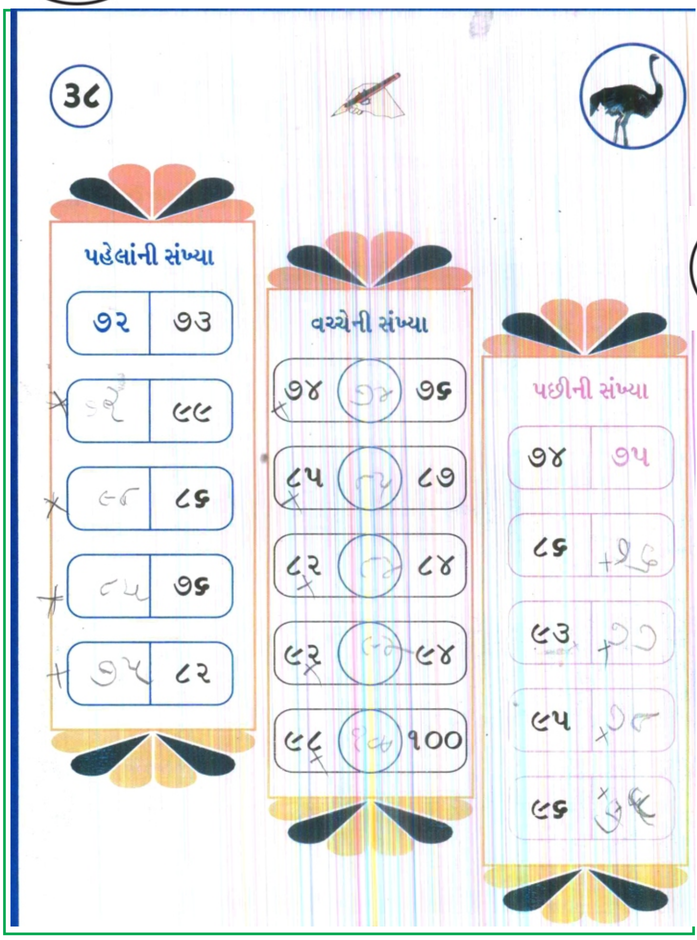

- વિષય : ગણિત ધોરણ - 2
- એકમ : માઈલસ્ટોન - 17 સંખ્યાજ્ઞાન અને સરવાળા.

1. આ એકમ (માઈલસ્ટોન)ના અંતે બાળક શું શીખશે ?

____

____

____

____

____

2. બાળક શું શીખ્યો ? તે મૂલ્યાંકનકાર્ડના આધારે ચકાસાયું: કેવી રીતે ?

____

____

____

____

____

3. આ એકમનું મૂલ્યાંકન અન્ય રીતે કરી શકાય ? કેવી રીતે ?

4. મૂલ્યાંકન કાર્ડના અંતે બાળકમાં કચાશ જણાય તો શું કરશો ?

5. મૂલ્યાંકન કાર્ડની પ્રવિધિને તમે શાળાકીય સર્વાંગી મૂલ્યાંકનનો ભાગ ગણો છો ? કઈ રીતે ?

•

3. સ્થાનિક પર્યાવરણ અને પ્રજ્ઞા સામગ્રી

અધ્યાપન કાર્યમાં શૈક્ષણિક સાહિત્ય અને સામગ્રીની જરૂરિયાત ઊભી થાય છે. સ્થાનિક કક્ષાએ પ્રાપ્ય વિવિધ સામગ્રી પ્રવૃત્તિઓ, નજીકના સ્થળોના પર્યટન અને મુલાકાત દ્વારા શૈક્ષણિક કાર્ય કરવામાં આવે તેનું શીખવા, શીખવવાની પ્રક્રિયામાં ખૂબ જ મહત્ત્વ છે. આ રીતે શીખેલું લાંબા સમય સુધી અને કાયમ યાદ રહી જનારું હોય છે.

1 : એક બાળકને શિક્ષણ આપવા માટેની કઈ-કઈ બાબતો સ્વીકારવામાં આવી છે ?

2 : બાળક શાળાએ આવે ત્યારે તે પહેલાં સ્થાનિક પર્યાવરણની કઈ-કઈ બાબતો જાણે છે ?

3 : વર્ગખંડમાં સ્થાનિક પર્યાવરણની કઈ-કઈ બાબતોનો ઉપયોગ કરશો ?

• **આપનો મત વ્યક્ત કરો :**

1. ગ્રામ્ય કારીગરો વિશે શીખવવા માટે તમે કોનો કોનો અને કેવી રીતે ઉપયોગ કરશો ? તેમ જ આ અંગે કઈ કાળજી લેવી જોઈએ ?
2. ગામના કુંભાર, સુથાર જેવા વ્યવસાયકારોનો નીચેના ધોરણમાં શું મદદ લઈ શકાય ?
   - ધોરણ - 1 ગુજરાતી ....
   - ધોરણ - 2 પર્યાવરણ ....
   - ધોરણ - 3 ગણિત ....
   - ધોરણ - 4 હિન્દી ....
3. તહેવારો દ્વારા ગુજરાતી-પર્યાવરણ અને ગણિતની શીખવી શકાય તેવી પાંચ-પાંચ બાબતો નોંધો.

•

4. T.L.M.

વર્ગખંડ શિક્ષણને જીવંત બનાવવા આપણે અનેક વિધ પ્રવિધિ અને પ્રયુક્તિઓનો ઉપયોગ કરતા હોઈએ છીએ. T.L.M. ના ઉપયોગ દ્વારા શિક્ષણ કાર્ય પણ વર્ગશિક્ષકની એક પ્રવિધિ છે. આપ જાણો છો કે T.L.M.ના ઉપયોગથી આપેલ વર્ગ શિક્ષણ જીવંત હોય છે.

આપણે T.L.M.ના ઉપયોગ અને મહત્ત્વ અંગે ચર્ચા કરીએ.

વર્ગખંડની શૈક્ષણિક પ્રક્રિયામાં બે પ્રકારના T.L.M. હોય છે.

1. શિક્ષક માટેના 2. વિદ્યાર્થી માટેના.

- અધ્યાપન પ્રક્રિયા દરમિયાન હેતુ સિદ્ધિ માટે વિવિધ પ્રવૃત્તિ અને પ્રવિધિનો ઉપયોગ કરવામાં. બાળકોને શીખવવા માટેના ક્રમમાં ચોક્કસ કાર્ડમાં T.L.M. બોક્ષ દર્શાવેલ છે. વિવિધ વિષય અને એકમોમાં TLMનું એક પ્રતીક છે.
- TLM બનાવવા જરૂરી સામગ્રી અને તેના ઉપયોગ માટે બાળકના કાર્ડમાં અને શિક્ષક આવૃત્તિમાં સમજ આપેલ છે.
- કાર્ડની વિષય વસ્તુને સિદ્ધ કરવા માટે T.L.M. ખૂબ જ ઉપયોગી છે.
- **T.L.M. નો ઉપયોગ :**
    - શિક્ષક દ્વારા મેળવેલ સમજને વધુ દૃઢ કરવા.
    - વિદ્યાર્થી શીખ્યો છે તેના મૂલ્યાંકન તેમ જ ઉપચારાત્મક કાર્ય માટે.
    - પોતાની જાતે શીખવા અને શીખેલાનું દૃઢિકરણ કરવા માટે.
    - મિત્ર કે સહપાઠીની મદદથી શીખવા માટે.
    - પોતાની ઝડપે શીખવા સ્થાનિક સામગ્રીના ઉપયોગ દ્વારા જાતે શીખવા માટે.

આપણે જાણ્યું કે T.L.M. નો ઉપયોગ અધ્યપન-અધ્યાપન પ્રક્રિયામાં ઉપરોક્ત રીતે જોવા મળે છે. પ્રજ્ઞા અભિગમમાં T.L.M. નો ઉપયોગ અને તેનું ખૂબ જ મહત્ત્વ રહેલું છે.

- **આટલું ધ્યાન રાખીએ :**
    - જે T.L.M. નો ઉપયોગ શિક્ષકે કરવાનો છે તે T.L.M. ની કાચી સામગ્રી પણ તૈયાર રાખવી.
    - શિક્ષક માટેના
    - TLM અંગે ચર્ચા કરીશું.

જૂઓ અને લખો :

કાર્ડ નં. 1 :

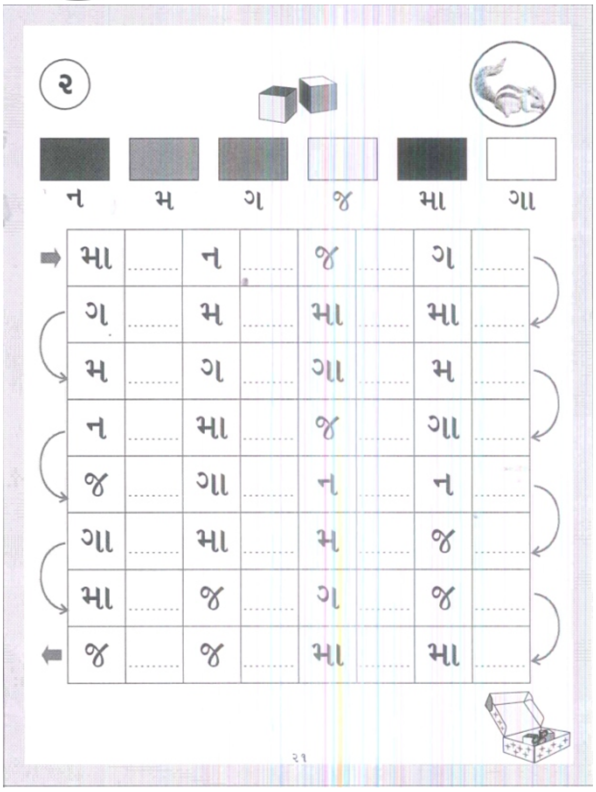

૨

ન	મ	ગ	જ	મા	ગા

મા		ન		જ		ગ	
ગ		મ		મા		મા	
મ		ગ		ગા		મ	
ન		મા		જ		ગા	
જ		ગા		ન		ન	
ગા		મા		મ		જ	
મા		જ		ગ		જ	
જ		જ		મા		મા	

૨૧

- વિષય : ______________________
- ધોરણ : ______________________
- માઈલસ્ટોન નં. : ______________________
- ક્યા સાધનોની જરૂર પડશે ? ______________________
- કઈ રીતે ઉપયોગ થશે ? ______________________
- ઉપયોગ કોણ કરશે ? ______________________
- સાધન કોના ઉપયોગ માટેનું છે : ______________________

કાર્ડ નંબર - 2 :

- વિષય : ______________________
- ધોરણ : ______________________
- માઈલસ્ટોન નં. : ______________________
- ક્યા સાધનોની જરૂર પડશે ? ______________________
- ઉપયોગ કોણ કરશે ? ______________________
- સાધન કોના ઉપયોગ માટેનું છે : ______________________

કાર્ડ નં. 3 :

- વિષય : ____________________
- ધોરણ : ____________________
- માઈલસ્ટોન નં. : ____________________
- કયા સાધનોની જરૂર પડશે ? ____________________
- કઈ રીતે ઉપયોગ થશે ? ____________________
- ઉપયોગ કોણ કરશે ? ____________________
- સાધન કોના ઉપયોગ માટેનું છે : ____________________

- વિષય : ____________________
- ધોરણ : ____________________
- માઈલસ્ટોન નં. : ____________________
- કયા સાધનોની જરૂર પડશે ? ____________________
- સાધન કોના ઉપયોગ માટેનું છે : ____________________
- કઈ રીતે ઉપયોગ થશે ? ____________________

કાર્ડ નં. 4 :

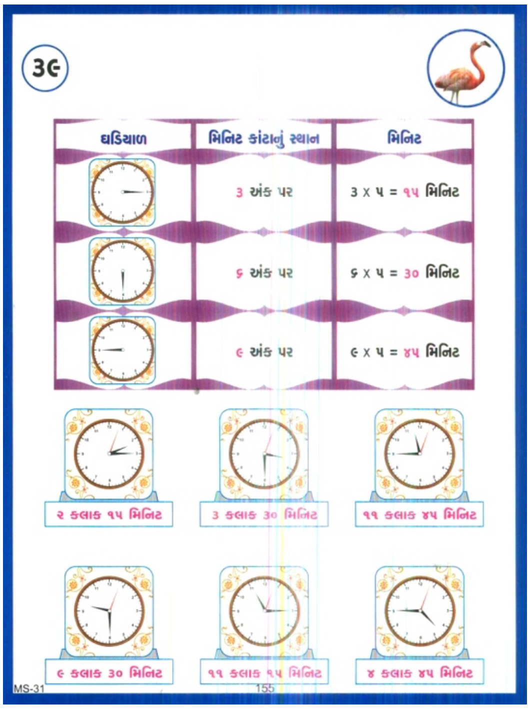

કાર્ડ નં. 5 :

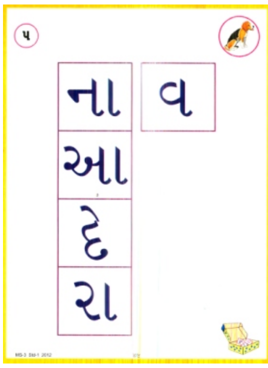

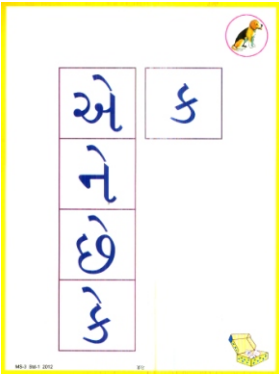

- વિષય : ______________________
- ધોરણ : ______________________
- માઈલસ્ટોન નં. : ______________________
- કયા સાધનોની જરૂર પડશે ? ______________________

  ____

  ____
- કઈ રીતે ઉપયોગ થશે ? ______________________

  ____

  ____
- ઉપયોગ કોણ કરશે ? ______________________

  ____

  ____

કાર્ડ નં. 6 :

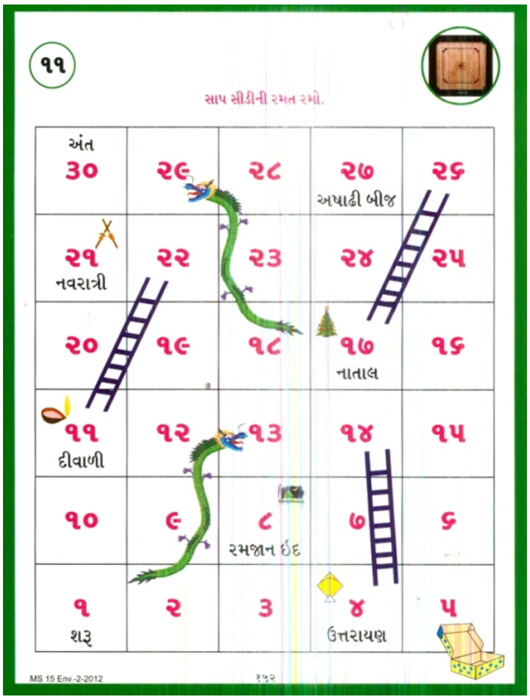

- વિષય : ______________________
- ધોરણ : ______________________
- માઈલસ્ટોન નં. : ______________________
- કયા સાધનોની જરૂર પડશે ? ______________________

  ____

  ____
- કઈ રીતે ઉપયોગ થશે ? ______________________

  ____

  ____
- ઉપયોગ કોણ કરશે ? ______________________

  ____

  ____

- આ રીતે આપ આપના વર્ગમાં વિષય વાર વિવિધ કાર્ડના ઉપયોગમાં લેવાના T.L.M.ની યાદી તૈયાર કરી તે માટે ઉપયોગી સામગ્રી શિક્ષક એકઠી કરશે. જરૂરિયાત મુજબ શૈક્ષણિક સામગ્રી તૈયાર થશે. જરૂરિયાત મુજબ T.L.M. તૈયાર કરી T.L.M. બોક્ષમાં મૂકવા. આમ કરવાથી શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી જરૂર મુજબના T.L.M. નો દરેક સમયે ઉપયોગ કરી શકશે.

5. પ્રજ્ઞામાં આગવું-અનોખું

આપણી આસપાસ અનેક અનેક વિગતો આપણે જોઈએ છીએ. કશુંક નવું શીખવામાં આપણે ક્યારેક નવું વિચારવું પડે છે. વિચાર નવો હોય ત્યારે અમલ વખતે તેમાં ખૂબ નવું વિચારવાનું હોય છે.

જ્યારે બીજું કશુંક આવે છે ત્યારે જ પસંદગીને અવકાશ હોય છે. આજે પ્રજ્ઞા અભિગમ પસંદગીથી મેળવેલ કે અધિકારી દ્વારા ફાળવેલ પ્રક્રિયા નથી. આ એક અનોખો અને વૈશ્વિક અભિગમ છે. આ અભિગમની વિશેષતાઓ જોઈએ.

- **આગવી વિશેષતા :**
  - નવું શીખવા માટે અનેક રીતો અહીં જોવા મળે છે.
  - બાળક પોતાના પૂર્વાનુભવને આધારે શીખી શકે છે.
  - અહીં સમૂહમાં ઉપયોગમાં લેવા માટે T.L.M. બોક્ષ છે.
  - પોતાની સિદ્ધિ વિદ્યાર્થી જાતે ચકાસી શકે છે.
  - વ્યક્તિગત અને વ્યક્તિત્વના વિકાસની તક મળે છે.
  - પ્રવૃત્તિ દ્વારા જ્ઞાનની પ્રક્રિયા ઉપર ભારે અસર છે.

  આપણી આસપાસ, આપણી શાળામાં પ્રજ્ઞાવર્ગ અંગે જે સૌથી અનોખી બાબતો આવે છે તે અંગે ચર્ચા કરીશું.

- **પૂછો અને કહો :**
  - આ અભિગમ કઈ રીતે જુદો છે ?
  - આ અભિગમમાં શું સૌથી ઉત્તમ છે ?
  - બાળકો અહીં કઈ રીતે આગળ વધે છે ?

- **અવલોકન અને ચર્ચા :**

- આ કાર્ડનું બાળક કઈ છાબડીમાં હશે ?
- આ કાર્ડમાં કયા-કયા T.L.M.ની જરૂર પડશે ?
- લેડરમાં આ કાર્ડ કયા M.S. (માઈલસ્ટોન)માં હશે ?
- પ્રગતિમાપન ચાર્ટ્સમાં આ કાર્ડ પહેલાં કયું કાર્ડ સિદ્ધ કર્યું હશે ?

- **જુઓ અને લખો :**

ભાષાના ચોથા માઈલસ્ટોનમાં શું શીખવવાનો હેતુ છે ?	
પર્યાવરણ વિષયમાં પ્રવત્તિ માટે કયું ચિહ્ન વપરાયું છે ?	
સુરખાબનું કાર્ડ ગણિતમાં શું સૂચન કરે છે ?	
કયા-કયા જૂથમાં બાળકો સાથે કામ કરે છે ?	
વિદ્યાર્થી કયો મુદ્દા તેના મિત્રને શીખવે છે ?	
પ્રગતિમાપન ચાર્ટ્સ અને લેડરમાં શું સરખું છે ?	

- **જુઓ અને કહો :**

કાર્ડ-1

કાર્ડ-2

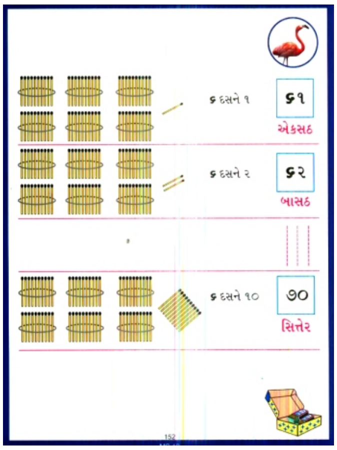

- આ બંને કાર્ડ કયા વિષયના હશે ?
____
____
- આ કાર્ડમાં શું શીખવવાનું હશે ?
____
____
- આ કાર્ડમાં કયા-કયા T.L.M.ની જરૂર પડશે ?
____
____

કાર્ડના શૈક્ષણિક મુદ્દા	
	• • • • •
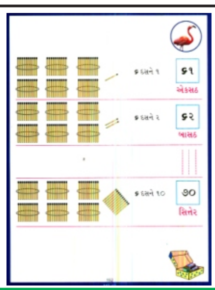	• • • • •

- પ્રજ્ઞા વર્ગમાં આ રીતે બે વિવિધ કક્ષા ધરાવતાં બાળકો એકઠાં થાય છે.
- એક બાળક બીજા બાળકને મદદ કરે છે.
- ધોરણ-1નું બાળક પણ ધોરણ-બેના બાળકને શીખવામાં મદદ કરી શકે.

- વિવિધ વિષયમાં વિદ્યાર્થી પોતાની ઝડપે શીખતું હોય.
- એક જ ધોરણમાં સાથે ભણનાર પણ ક્યાંક આગળ હોય તો મદદ કરી શકે.
- શીખવવું એટલે શિક્ષકની ભણાવવું એવો અર્થ નથી.
- વિદ્યાર્થી વિદ્યાર્થીને માર્ગદર્શન આપે, મદદરૂપ થાય, તેને આવડે છે. ત્યાં મદદ કરે.
- વિદ્યાર્થી શીખવી ન શકે. પણ ખોટું કર્યું હોય તો સાચું કરાવી શકે.

- **જુઓ અને કહો :**

વિદ્યાર્થીનું નામ	ભાષા	પર્યાવરણ	ગણિત
રેહાના	વાંદરો (3)	પેન્સિલ રંગ (5)	ચકલી (8)
જ્યોર્જ	બિલાડી (5)	સોયદોરો (3)	સુરખાબ (9)
મુકેશ	ઘોડો (4)	દાદીમા (4)	કાબર (6)
હરભજન	હરણ (7)	ફળ-ફૂલ (2)	કાળોકોશી (3)

- **કોણે કેટલું શીખ્યું :**

વિદ્યાર્થીનું નામ	ભાષા	પર્યાવરણ	ગણિત
રેહાના			
જ્યોર્જ			
મુકેશ			
હરભજન			

- **કોણ કોને શીખવે :**

	રેહાના	જ્યોર્જ	મુકેશ	હરભજન
ભાષા				
પર્યાવરણ				
ગણિત				

- **પ્રજ્ઞા વર્ગની સાથે... સાથે...**
  - બાળક બાળકને શીખવે.
  - બાળક શીખવામાં મદદ કરે.
  - બાળક પ્રવૃત્તિમાં સહભાગી બને.
  - ગણિત શીખવામાં મદદ લેનાર પર્યાવરણ શીખવી શકે.

6. પ્રોફાઈલ પોર્ટફોલિયો

- પાંચ - પાંચ વાક્યમાં લખો.

  (1) વિદ્યાર્થીઓની પ્રોફાઈલ

  (2) વિદ્યાર્થીઓનો પોર્ટફોલિયો

- **પ્રોફાઈલ નિભાવતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો**

- **પોર્ટફોલિયો નિભાવતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો**

તમે ઉપરોક્ત ચર્ચાના આધારે વિદ્યાર્થીની આદર્શ પ્રોફાઈલ તૈયાર કરો.

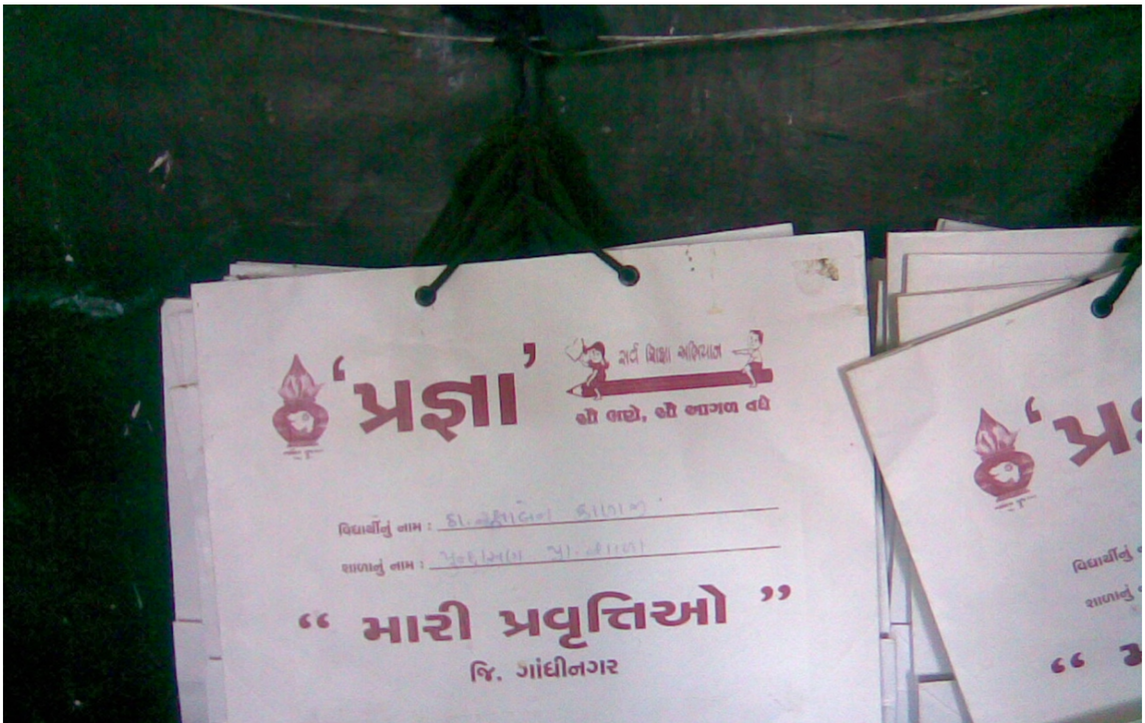
'પ્રજ્ઞા'
સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સૌ ભણે, સૌ આગળ વધે
વિદ્યાર્થીનું નામ :
શાળાનું નામ :
“ મારી પ્રવૃત્તિઓ ”
જિ. ગાંધીનગર

પોર્ટફોલિયો - પ્રોફાઈલ (પરિશિષ્ટ)

'પ્રજ્ઞા' વિદ્યાર્થી પ્રોફાઈલ (જૂન-૨૦.......થી શરૂ)

૧. વિદ્યાર્થીનું નામ : ....

૨. જન્મ તારીખ : ....

૩. જનરલ રજી. નં. : ....

૪. ઊંચાઈ અને વજન:

ધોરણ	ઊંચાઈ	વજન
૧		
૨		
૩		
૪		

૫. ઘરનું સરનામું : ....

....

ફોન નં. ....પીન કોડ ....

૬. ગમતા ક્ષેત્રો :

રસ	શોખ	કૌશલ્ય

૭. પિતાનું નામ : ....

૮. માતાનું નામ : ....

નોંધ : પાછળના કોષ્ટકમાં દરેક માસમાં વિદ્યાર્થીના કુલ દિવસમાંથી હાજર દિવસ લખવાના છે અને માસનના અંતે વિષયવાર કયો માઈલસ્ટોન સિધ્ધ કર્યો તેનો ક્રમ લખવાનો છે.

શિક્ષણનો અધિકાર
સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સૌ ભણે, સૌ આગળ વધે

આ માત્ર નમૂના માટેનો પ્રોફાઈલ છે.

વિદ્યાર્થીની અભ્યાસ પ્રોફાઈલ

ધોરણ : ૧   વર્ષ :

માસ	જૂન	જુલાઈ	ઓગસ્ટ	સપ્ટે.	ઓક્ટો.	નવેમ્બર	ડિસેમ્બર	જાન્યુ.	ફેબ્રુઆરી	માર્ચ
હાજર દિવસ										
ગુજરાતી										
પર્યાવરણ										
ગણિત										

વાલીની સહી   વર્ગ શિક્ષકની સહી

ધોરણ : ૨   વર્ષ :

માસ	જૂન	જુલાઈ	ઓગસ્ટ	સપ્ટે.	ઓક્ટો.	નવેમ્બર	ડિસેમ્બર	જાન્યુ.	ફેબ્રુઆરી	માર્ચ
હાજર દિવસ										
ગુજરાતી										
પર્યાવરણ										
ગણિત										

વાલીની સહી   વર્ગ શિક્ષકની સહી

ધોરણ : ૩   વર્ષ :

માસ	જૂન	જુલાઈ	ઓગસ્ટ	સપ્ટે.	ઓક્ટો.	નવેમ્બર	ડિસેમ્બર	જાન્યુ.	ફેબ્રુઆરી	માર્ચ
હાજર દિવસ										
ગુજરાતી										
પર્યાવરણ										
ગણિત										

વાલીની સહી   વર્ગ શિક્ષકની સહી

ધોરણ : ૪   વર્ષ :

માસ	જૂન	જુલાઈ	ઓગસ્ટ	સપ્ટે.	ઓક્ટો.	નવેમ્બર	ડિસેમ્બર	જાન્યુ.	ફેબ્રુઆરી	માર્ચ
હાજર દિવસ										
ગુજરાતી										
પર્યાવરણ										
ગણિત										

વાલીની સહી   વર્ગ શિક્ષકની સહી

‘પ્રજ્ઞા’ વિદ્યાર્થી પ્રોફાઈલ

7. શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન અને પ્રજ્ઞા

પ્રવૃત્તિ - 1 : કેસ સ્ટડી

મયૂર ધો. 4માં અભ્યાસ કરે છે. આર્થિક પરિસ્થિતિ અને કૌટુંબિક કારણોસર શાળામાં હાજરી ઓછી રહે. ક્યારેક ક્યારેક તો મહિનાઓ સુધી પણ શાળાએ ન આવે. વર્ગશિક્ષક જ્યારે સંખ્યાજ્ઞાનની સમજ આપતા હતા ત્યારે માતાની બિમારીને કારણે શાળાએ ન આવ્યો. દોઢ મહિના પછી એ ફરી શાળાએ આવ્યો. ત્યારે શિક્ષક બાદબાકી શીખવતાં હતાં. વિદ્યાર્થીની પ્રગતિ ચકાસવા માટે શિક્ષકે એ દિવસે કસોટી લીધી. જેમાં સંખ્યાજ્ઞાન તથા પાયાની ક્રિયાઓ પૈકી સરવાળા-બાદબાકીમાંથી પ્રશ્નો મૂક્યા. મયૂરને લગભગ બધાં જવાબો ખોટા...!

ચર્ચા પ્રશ્નો :

1. તમારા મતે શિક્ષકે મયૂરનું મૂલ્યાંકન યોગ્ય રીતે કર્યુ ? ગૃપનું મંતવ્ય....
2. મયૂરનાં ખોટા જવાબ પાછળ કયા-કયા પરિબળોએ ભાગ ભજવ્યો ?
3. મયૂર જેવાં બાળકોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં શિક્ષક કેવી-કેવી મુશ્કેલીઓ અનુભવે છે ?
4. આવાં બાળકોનાં યોગ્ય મૂલ્યાંકન અંગે આપનું મંતવ્ય...
5. શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન શી રીતે મદદ કરી શકે ?

તો મૂલ્યાંકનની બાબતમાં આપણે સંમત થશું કે વર્ષમાં બે-ત્રણ કે ચાર વાર સાક્ષરી વિષયો ચકાસી લેવાથી બાળકનું મૂલ્યાંકન સંપૂર્ણ થતું નથી. તેમ જ સાક્ષરી વિષયોમાં મૂલ્યાંકન સમયે અનિવાર્ય સ્થિતિને કારણે ગે.હા. રહેતા બાળકો નબળુ પડે તો તો તેમાં તેવો શું વાંકે ? અને શું સાક્ષરી વિષયો સિવાયની બાબતમાં આગળ પડતાં બાળકોને સાક્ષરી વિષયોનાં કારણો નબળાં કહીશું...! જો ના તો આવી પરિસ્થિતિમાં શું થઈ શકે ?

પ્રવૃત્તિ - 2 : પ્રજ્ઞાવર્ગ અને મૂલ્યાંકન

1. વિદ્યાર્થીઓનાં સર્વાંગી વિકાસની ચકાસણી કરવા માટે કઈ-કઈ બાબતો મલ્યાંકનનો ભાગ હોવો જોઈએ ?

2. પ્રજ્ઞા વર્ગમાં વિદ્યાર્થીનું મૂલ્યાંકન કઈ રીતે કરવામાં આવે છે ?

3. **કોઈ શિક્ષક અઠવાડીયે પ્રગતિમાપન રજિસ્ટારમાં ટીક મારે છે તે યોગ્ય છે ? શું થવું જોઈએ ?**

4. **પ્રગતિમાપનમાં કોઈ વિદ્યાર્થી અન્ય કરતાં પાછળ છે તો તેના શું કારણો હોઈ શકે ? આવા વિદ્યાર્થીને મદદ કરવા શું કરવું જોઈએ ?**

5. **બાળકોના સર્વાંગી વિકાસની ચકાસણીમાં પ્રોફાઈલ/પોર્ટફોલિયો કઈ રીતે ઉપયોગી થશે ?**

આપણે પ્રજ્ઞાવર્ગનાં અનુભવને આધારે તારવ્યું છે કે સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન સાથે ઉદ્‌ભવતાં મોટા ભાગનાં પ્રશ્નોનો ઉકેલ આપણાં જ વર્ગમાં આપણને મળે છે. વિદ્યાર્થીઓનું મૂલ્યાંકન સતત તો થાય જ છે. સાથે સાથે કચાસ ધરાવતાં બાળકોનું ઉપચારાત્મક શિક્ષણ પણ થાય છે અને સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ બાળકમાં વ્યક્તિત્વને નીખરવામાં ઉપયોગી છે.

પ્રવૃત્તિ - 3 : SCEનાં વિવિધ પત્રકોનું પ્રજ્ઞા સાથે અનુબંધ છે...

- પરિશિષ્ટ - “A” (રચનાત્મક મૂલ્યાંકન) અને પ્રગતિમાપન સામ્યતા અને તફાવત.

- **પરિશિષ્ટ "B" (વ્યક્તિત્વ વિકાસ) અને સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ :**
- આપેલ કોષ્ટકમાં સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓનાં સાત ક્ષેત્રોમાં પરિશિષ્ટ 'B'નાં કયા ક્ષેત્રોનાં વિધાનો બંધ બેસે છે તે નોંધો.

ક્ષેત્ર	પરિશિષ્ટ "B"ના વિધાનો
જાતે કરીએ	
નીખરીએ	
વાદ-સંવાદ	
લીન રહીએ	
પીછાણીએ	
નાટક-નાટક	
રાગ-રાગીણી	

- ધો. 1 અને 2 માટે "પરિશિષ્ટ - D"માં પ્રજ્ઞા વર્ગમાં કઈ બાબતો સમાવિષ્ટ છે ?

____

____

- પરિશિષ્ટ - E વિદ્યાર્થી પ્રોફાઈલ તરીકે.

____

____

આમ, પ્રજ્ઞા વર્ગમાં શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના તમામ પત્રકો પ્રમાણે જ મૂલ્યાંકન થાય છે. એટલું જ નહિ પણ સાચી રીતે થાય છે. બાળકોની માઈલસ્ટોન પ્રમાણેની પ્રગતિ હોય કે સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિમાં એમની ભાગીદારી શિક્ષક પાસે બાળકની પ્રગતિનો આધાર સ્પષ્ટ થાય છે. શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનનાં સૂચારૂ અમલીકરણની દિશામાં પ્રજ્ઞા વર્ગ અગ્રેસર છે.

> વિચારો...!!
> અતિ પ્રતિભાશાળી બાળકોનું જો સર્વાંગીણ મૂલ્યાંકન થાય તો...???

8. સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ

વિદ્યાર્થીને સમજ સાથેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તે જરૂરી છે. તે માટે જરૂરી શૈક્ષણિક અનુભવો પ્રાપ્ત કરવાની તક બાળકને શીખવાના દરેક તબક્કે પ્રજ્ઞા અભિગમમાં પ્રાપ્ત થાય છે. સાક્ષરી વિષયોની સાથે બહુવિધ પ્રતિભા મુજબ વિકસવાની તક પૂરી પાડશે. વિષય એટલે 'સપ્તરંગી.' દરેક બાળકની જરૂરિયાતને સંતોષતા શિક્ષણ પ્રાપ્તિ અહીં શક્ય બને છે.

1. તમે સપ્તરંગી વિષય અંતર્ગત જે-જે પ્રવૃત્તિઓ કરાવી તેનાથી બાળકના કયા-કયા કૌશલ્યો/ રસ વિશે જાણી શક્યા ?

____

____

____

2. નીચેની પરિસ્થિતિ વિશે તમારો અભિપ્રાય જણાવો.

સમીરભાઈ સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ પુસ્તકના ક્રમમાં જ કરાવે છે.	શૈબજાબેન દરેક વિભાગમાંથી પ્રવૃત્તિઓ જે-તે માસ દરમિયાન કરાવે છે.

જૂથવર્ક : હવે ઉપરોક્ત મુદ્દાની ચર્ચાને અંતે આદર્શ પરિસ્થિતિ કોને કહેશો તે નક્કી કરી 'સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિ'નું માસિક/વાર્ષિક આયોજન કરો.

3. સપ્તરંગી વિષય માટે પૂર્વતૈયારી શું કરતાં હતા ? એમાં તમને શી મુશ્કેલીઓ પડતી હતી ?

____

____

____

____

____

____

જૂથવર્ક :

4. ‘સપ્તરંગી’માં નીચેના વિષયો માટે કઈ-કઈ બાબતોને સાંકળશો ? તે પ્રવૃત્તિ કયા વિભાગની હશે તે પણ જણાવો.

વિષય	કાર્ડ	વિષયવસ્તુ	વિભાગનું નામ
ગણિત	1 સુરખાબ	1 થી 5	નાટક-નાટક
	(વાર્તા)	સંખ્યાજ્ઞાન	
ગુજરાતી			
પર્યાવરણ			

5. સપ્તરંગી પ્રવૃત્તિઓ કરાવ્યા અંગેની નોંધ કેવી રીતે કરશો ?

____

____

____

____

6. જે-તે બાળકના કૌશલ્યો/ગુણો/રસથી પરિસ્થિતિ થયા બાદ જે-તે બાળકને ‘સપ્તરંગી’ વિષય દરમિયાન કેવી પ્રવૃત્તિ કરાવવી જોઈએ ?

____

____

7. જૂથકાર્ય : પ્રવૃત્તિની નોંધ કરવા માટેનું માળખું/ફોર્મેટ તૈયાર કરો.

9. વર્ગખંડ વ્યવસ્થાપન

શિક્ષકે હવે 'Facilitation'ની ભૂમિકા ભજવવાની છે-તે આપણે આપણા વર્ગખંડોમાં અનુભવી ચૂક્યા છીએ. તમારી શૈક્ષણિક સફળતાનો આધાર તમારા "Classroom Management"ની skill પર છે. ચાલો આપણાં 'Classroom Management' Score ને વધારીએ.

- નીચેની સ્થિતિને વ્યક્તિગત રીતે સમજી તમને યોગ્ય લાગતો વિકલ્પ પસંદ કરો.

1. એકથી વધુ વિદ્યાર્થી એક સાથે જ માઈલસ્ટોનમાં આગળ વધવા ઈચ્છે છે/વધી રહ્યા છે.

☐ તેમાં 'ના એક' બે વિદ્યાર્થીઓને એક દિવસ માટે નવું કાર્ડ લેવા નહિ દઉં.

☐ વિદ્યાર્થીને જે-તે માઈલસ્ટોનને અનુરૂપ સ્થાનિક પર્યાવરણને અનુરૂપ પ્રવૃત્તિ સોંપીશુ.

☐ વિદ્યાર્થીને તેના રસ-રુચિ અને તેની શીખવાની જરૂરિયાત સંદર્ભે પ્રવૃત્તિ સોંપીશ.

2. વિદ્યાર્થી જૂથ-2માં ઝડપથી પ્રવૃત્તિ પૂરી કરે દે છે-પણ તેનો શૈક્ષણિક હેતુ પૂરો થતો નથી.

☐ તેને આગળની પ્રવૃત્તિ પર આગળ વધવા દઈશ.

☐ તે પ્રવૃત્તિ ફરી કરવા કહીશ.

☐ તે પ્રવૃત્તિ જેવી અન્ય પ્રવૃત્તિ સોંપીશ.

3. જૂથ-1માં એક વિદ્યાર્થીને સંકલ્પના સમજવામાં ખૂબ જ સમય લાગે છે.

☐ તેની સંકલ્પના સિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી આગળળી પ્રવૃત્તિ નહીં સોપું.

☐ થોડા દિવસ રાહ જોયા પછી આગળની પ્રવૃત્તિ સોંપીશ.

☐ કાર્ડ સિવાયની પ્રવૃત્તિઓ પણ અજમાવીશ. ત્યારબાદ તે માઈલસ્ટોન આગળની પ્રવૃત્તિ કરતા વિદ્યાર્થી સાથે જોડીશ અને સંકલ્પના સમજવામાં મદદ કરીશ.

4. એક વિદ્યાર્થીને વર્ગખંડ બહાર-રમત રમવાની પ્રવૃત્તિ કરવી છે-પણ તેની છાબડીમાં બીજો વિદ્યાર્થી નથી.

☐ મારી પાસે બેઠેલા કોઈપણ એક વિદ્યાર્થીને તેની સાથે રમવા માટે મોકલીશ.

☐ તેના જ મિત્રને તેની સાથે રમવા મોકલીશ.

☐ તે રમત રમી ચૂક્યા હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓ પૈકી ઝડપથી આગળ વધતા વિદ્યાર્થીને તેની સાથે રમવાનું કહીશ.

5. જૂથ-1માં તમારી પાસે સૂરખાબ- 13, 17, 21, 24 લઈને જુદા-જુદા ચાર વિદ્યાર્થી આવે છે. (કાર્ડની વિગત જોઈને વિકલ્પ પસંદ કરો.)

☐ સૌ પ્રથમ સૂરખાબ - 24 મુજબ ભાગાકારની પ્રવૃત્તિ કરાવીશ.

☐ ઓછા સમયમાં પૂર્ણ થઈ શકે તે વિદ્યાર્થીની પ્રવૃત્તિ પ્રથમ કરીશ.

☐ સૂરખાબ - 13 મુજબ સરવાળાની સંકલ્પના પ્રથમ શરૂ કરીશ. જેમાં બીજા ત્રણ વિદ્યાર્થીઓને પણ તેમાં જોડીશ.

હવે, નીચેની સ્થિતિઓમાં શું થઈ શકે ? - તે માટેના ત્રણ વિકલ્પો (ક્રમશઃ ઠીક-મધ્યમ-ઉત્તમ) આપો.

1. **મૂલ્યાંકન કાર્ડ પૂરું કરી કોઈ વિદ્યાર્થી શિક્ષક પાસે આવે છે. તેનું નામ જોતાં તે માઈલસ્ટોન અપેક્ષિત હેતુ સિદ્ધ થયેલા જણાતા નથી.**

☐ ______________________________

☐ ______________________________

☐ ______________________________

2. **જૂથ-6માંથી એક વિદ્યાર્થી તેના મૂલ્યાંકન કામ માટે તમારી પાસે આવે છે. તમે જૂથ-1ના વિદ્યાર્થીઓને તેમની પ્રવૃત્તિમાં મદદ કરી રહ્યા છો.**

☐ ______________________________

☐ ______________________________

☐ ______________________________

હવે, તમે જૂથ-1માં વિદ્યાર્થીઓ સાથે કેવી રીતે નિયમન કરો છો તે અહીં નોંધો.

જૂથ-1ના મારા અનુભવો

પરિસ્થિતિઓ	કરેલ ઉપાય

• **ચર્ચા કર્યા બાદ વર્ગ વ્યવસ્થાપન વિશેના તમારા ખ્યાલો ટૂંકમાં અહીં નોંધી લો.**

____

____

____

____

____

10. હિન્દી

પ્રસ્તાવના :

હિન્દી આપણી રાષ્ટ્રભાષા છે. ગુજરાતી માધ્યમમાં હિન્દીને દ્વિતીય ભાષા તરીકે સ્વીકારવામાં આવી છે. હિન્દી ભાષા આપણા વ્યક્તિગત અને સામાજિક જીવન વિકાસ માટે ઉપયોગી છે. તેથી તે શીખવી આવશ્યક છે.

ભાષા શિક્ષણના મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય- શ્રવણ, કથન, વાચન અને લેખન છે. શ્રવણ અને વાચનથી અર્થગ્રહણ તથા કથન અને લેખનથી અભિવ્યક્તિ થાય છે, તેનાથી આપણે સૌ વાકેફ છીએ. હિન્દી શિક્ષણના આ પ્રારંભિક સ્તર પર શ્રવણ અને કથનનો મહત્તમ અભ્યાસ અતિ આવશ્યક છે.

પ્રવૃત્તિ - 1

- પ્રજ્ઞા અંતર્ગત મૂકાયેલ હિન્દી સાહિત્યની વિશેષતાઓ નોંધો.

- **હિન્દી શીખવવા માટેની માર્ગદર્શક સૂચનાઓ :**

પ્રવૃત્તિ - 2

- ચર્ચા આધારે તમારો મત જણાવો.

- હિન્દી શિક્ષણ દરમિયાન વર્ગમાં હિન્દી ભાષામાં જ આદાન-પ્રદાન કરવું આવશ્યક છે.

☐ સહમત ☐ અસહમત ☐ શા માટે ?

- હિન્દીમાં માનક વર્ણ / અંક લેખનનો મહાવરો કરાવવો જરૂરી છે.

  ☐ સહમત ☐ અસહમત ☐ શા માટે ?

- શિક્ષક કાર્ડ / શિ.આ. માં આપેલ ઉદા. સિવાયના વધુ મહાવરા કરાવવા જોઈએ.

  ☐ સહમત ☐ અસહમત ☐ શા માટે ?

- બાળકોને વધુમાં વધુ જૂથકાર્ય/સહપાઠી શિક્ષણ દ્વારા શીખવાની તક આપવી જોઈએ.

  ☐ સહમત ☐ અસહમત ☐ શા માટે ?

વિદ્યાર્થી પોતાના વિચારોનું હિન્દીમાં આદાન-પ્રદાન કરી શકે એ હિન્દી ભાષા શિક્ષણનો મૂળ હેતુ છે. એટલા માટે હિન્દી ભાષા શિક્ષણને નીચે દર્શાવેલ ક્રમિક સોપાનોમાં પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યું છે.

- સમાન વર્ણ પરિચય

  (ગુજરાતી અને હિન્દીમાં જે વર્ણો મહદઅંશે સમાન રીતે લખાય છે. તેનો પરિચય)
- સમાન વર્ણોથી બનતા શબ્દોનો પરિચય (શબ્દસમૃદ્ધિ)
- સમાન વર્ણોનું અનુલેખન
- અસમાન વર્ણોનો પરિચય
- અસમાન વર્ણોથી બનતા શબ્દોનો પરિચય (શબ્દ સમૃદ્ધિ)
- અસમાન વર્ણોનું અનુલેખન

- ભાષા અભ્યાસ
  - यह... है ।   वह... है ।
  - यह... है ।   ये... हैं ।
  - वह... है ।   वे... हैं ।
  - मैं... हूँ ।   तुम... हो ।   आप... हैं ।
  - यह - इस, ये - इत
  - वह - उस, वे - उन
  - में, के अंदर, के ऊपर, के नीचे, के पास
  - क्या, कौन, कब, कहाँ, किसने
  - गिनती १ से २०
  - काव्य - झूला, धम्मक धम्मक आता हाथी
  - कहानी - टपका का डर
  - चित्र कहानी - चूहा और शेर
  - समानार्थी - विरुदार्थी शब्द
  - लिंग- वचन का अभ्यास

प्रवृत्ति - 3

- ગુજરાતી વર્ણો સાથેની સમાનતાવાળા હિન્દી વર્ણો લખો.

- સમાન વર્ણોથી બનતા હિન્દી શબ્દો લખો.

- અસમાન વર્ણોની યાદી બનાવો.

• અસમાન વર્ણોથી બનતા હિન્દી શબ્દો લખો.

_______________ _______________ _______________ _______________

_______________ _______________ _______________ _______________

પ્રવૃત્તિ - ૫

• **નીચેનું કાર્ડ જોઈ પ્રશ્નોના જવાબ આપો.**

१९ ➤ यह .... है । वह ... है ।

यह बकरी है । वह बकरी है ।

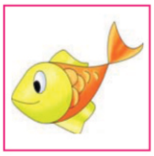
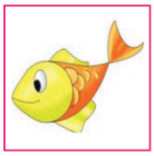

(1) આ કાર્ડના અભ્યાસથી બાળકમાં કયા ઉદ્દેશ્ય સિદ્ધ કરી શકાય ?

(2) શિક્ષકે આ મુદ્દો/હેતુ અસરકારક રીતે ભણાવવા કઈ પ્રવૃત્તિ કરાવવી જોઈએ ? ઉ.દા. સાથે જણાવો.

(3) આ પ્રવૃત્તિનું જૂથકાર્ય કેવું હોઈ શકે ?

11. પ્રજ્ઞા અંતર્ગત નાવિન્યપૂર્ણ કાર્ય

1. પ્રજ્ઞા બાળકના વાચન, લેખન અને ગણનના સંદર્ભમાં પ્રજ્ઞાવર્ગમાં કરેલું તમારું નાવિન્યપૂર્ણ કાર્ય (Innovation) લખો.

2. જૂથના સાથીમિત્રો પ્રજ્ઞા સાહિત્યમાં મદદરૂપ થાય તેવું કયું પૂરક સાહિત્યનું નિર્માણ કર્યું તે લખો.

3. T.L.M.ની નિર્માણની રચનામાં તમારી શાળામાં કરેલ નાવિન્યપૂર્ણ T.L.M.ની માહિતી લખો.

4. કેસસ્ટડી - 1 : ધોરણ - 4માં ભણતી સુષ્મા જૂથ-3 અને 4માં પોતાના જૂથના સભ્યોને મદદ કર્યા સિવાય પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ કરવામાં વધારે રસ રહે છે.

- તમારા પ્રજ્ઞાવર્ગખંડમાં આવી સમસ્યા જોવા મળી હશે. આ સંદર્ભમાં તમે કરેલ નાવિન્યપૂર્ણ કાર્ય અહિ લખો.

5. પોર્ટફોલિયો તમારા વર્ગખંડમાં કેવો હતો અને કેવો બનાવવા માંગશો ? તેના મુદ્દા લખો.

	પોર્ટફોલિયો કેવો હતો ?	આવતા વર્ષ તમારી શાળામાં પોર્ટફોલિયો કેવો હશે ?

6. પ્રજ્ઞા શાળાના શિક્ષકની પૂર્વતૈયારી રૂપે તમારી શાળામાં કરેલું તમારું કાર્ય અહિ નોંધો અને વર્ગ સમક્ષ ચર્ચો.

• • •

નોંધ :

નોંધ :

નોંધ :

પ્રજ્ઞા ગીત

બનીએ પ્રજ્ઞાવાન
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન
પ્રજ્ઞા દ્વારા આપણા સૌનું
વિકસતું રહે જ્ઞાન.... (૨)
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

હળીમળીને શીખીએ સૌએ
અસહાય ના કોઈ...
સૌ સંગાથે વધીએ આગળ
એ જ ખરું અનુષ્ઠાન... (૨)
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

સોનુ–ચાંદી–રૂપિયા–સત્તા
અઢળક હોય ભલે ને...
જેની પાસે શિક્ષણ સાચું
એ જ ખરાં ધનવાન... (૨)
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

જીવન સાર્થક બનતુ એનું
ધ્યેય છે જેની પાસે...
દ્રઢ નિશ્ચયથી વધતાં આગળ
એ જ ખરાં બળવાન... (૨)
આપણે બનીએ પ્રજ્ઞાવાન

– પ્રકાશ પરમાર

સ્પેસીફીકેશન
સાઈઝ : 8.5 x 11 ઈંચ
કવરપેજ : 210 GSM આર્ટ પેપર
ઈનરપેજ : 80 GSM મેપલીથો
ટુ સેન્ટરપીન

પ્રજ્ઞા

(પ્રવૃત્તિ દ્વારા જ્ઞાન)

નૂતન શૈક્ષણિક અભિગમ

શિક્ષણનો અધિકાર
સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સૌ ભણે, સૌ આગળ વધે

ગુજરાત પ્રારંભિક શિક્ષણ પરિષદ
સર્વ શિક્ષા અભિયાન
સેક્ટર-૧૭, ગાંધીનગર